

Fehér Ildikó

BOSKOVITS MIKLÓS (1935–2011)

Kollégái és pályatársai úgy emlékeznek rá, mint az utóbbi negyven év egyik legjelentősebb itáliai intellektusára, akit Európában és az Egyesült Államokban az olasz 13–15. századi festészet egyik legjelentősebb szakértőjeként tiszteltek. Az itáliai félsziget – elsősorban Toszkána – középkori és reneszánsz mestereinek műveit, stíluskapcsolatukat, festmények kronológiáját határozta meg olyan körültekintéssel, szakmai pontossággal, ami követendő példát jelent kutatók következő generációi számára, az arany háttérű táblaképek liturgiai szerepével, vallási jelentésével foglalkozó tanulmányaihoz hasonlóan.

Magyarországi tanárait, Vayer Lajost és Zádor Annát mindig tisztelte. Vayer halála után így emlékezett vissza az előadásaira: „Az órák során szinte észrevétlenül sodródunk bele a német gótika vagy az olasz reneszánsz művészetének problémáiba, és sokak számára végül is a Vayer által felébresztett érdeklődés határozta meg a későbbi életpályát, a kutatandó témakört.”¹ Az egyetem elvégzése után szeretett volna a Szépművészeti Múzeumban állást kapni, azonban az 1960-as években politikai okokból ez nem valósult meg. Talán ez is hozzájárult, hogy 1968-ban elhagyta Magyarországot, de döntését az itthon elérhető, szűkös kutatási lehetőségek is befolyásolhatták, amit a Rómából visszatért Vayer Lajos Masolino-kutatásaival kapcsolatban fogalmazott meg: „a vasfüggöny a történelem és a társadalomtörténet magyar kutatóit gyakorlatilag kizárta az európai tudományos világból.”² Boskovits Miklós saját értékrendje szerinti művészettörténelemszégyértelműen Olaszországban vált. Az olasz nyelvet pedig – ahogy később tanítványainak mesélte el – Giorgio Vasari *Vitéjének* olvasása közben tanulta meg.

1968-ig Magyarországon több könyvet is megjelentetett, melyekben az esztergomi Keresztény Múzeum és a Szépművészeti Múzeum itáliai Trecento gyűjteményével foglalkozott. Nem a nagymestereket kutatta, hanem a fontos szerepet betöltő, de alig ismert kisebb festők pályáját akarta megismertetni. Az itáliai 'primitívekkel', azaz a 13–14. századi itáliai festészet kevésbé ismert, nagyobb művészeti központoktól távolabb alkotó mestereivel először a Keresztény Múzeum 1963-as katalógusának írása során foglalkozott. Ezt a következő évtizedekben számos, rendkívüli alapossággal, precíz stíluskritikai megfigyelésekkel megírt tanulmány, folyóiratcikk követett olyan mesterekről, mint Giovanni Cristiani (1965), Maestro di Santa Verdina (1967) Francesco Neri da Volterra vagy a már jobban ismert Mariotto di Nardo vagy Agnolo Gaddi.

¹ Boskovits Miklós: Emlékezés egy európai híró tudósra. Vayer Lajos pályaképe. *Új Művészet*, 12, 2001, 11. 34–35.

² Uo., 34.

1. Boskovits Miklós egyetemi éveiben
© Magántulajdon

Apját korán elvesztette, édesanyjával nagyon jó kapcsolata volt. Emigrációja után, az akkori politikai helyzetben azonban éveken át még csak levelet sem válthattak, mert az akkori magyar viszonyok hosszú ideig nem engedték, hogy az emigrált magyarok meglátogathassák vagy bármilyen módon kapcsolatot tarthassanak fenn családtagjaikkal. Édesanyja időközben megbetegedett és megvakult. Fia sem személyesen sem anyagiilag nem támogathatta őt az emigrációból és nem is találkozhattak soha többé.

Amikor 1968. május 1-én Boskovits Miklós Olaszországba emigrált, több olaszországi kutató is segítette letelepedését és szakmai kapcsolatainak kialakítását, köztük Firenzében Mina Gregori valamint Carlo Volpe, aki Bolognában a saját házába fogadta be néhány évre a fiatal magyar kutatót és ő mutatta be később Roberto Longhinak. Támogatta őt ekkoriban Meller Péter is, aki 1957-ben politikai okokból emigrált Magyarországról.

A Villa I Tatti ösztöndíjasaként 1970-től három évig dolgozott a korai munkái közül az egyik legjelentősebb könyvében, az 1975-ben megjelent, firenzei trecento késői szakaszának festészetéről szóló alapvető munkáján, (*Pittura fiorentina alla vigilia del Rinascimento, 1370-1400*). Tanulmánya az attribúciók pontos, alapos stíluskritikai vizsgálaton alapuló felépítése, a történelmi környezet felvázolása, a művészek pályájának, alkotói periódusainak érzékeltetése révén általános elismerést váltott ki. Tanulmányaiban továbbra is nagy figyelemmel fordult a kevésbé ismert kismesterek felé, Végh Jánostól is ismert a történet, miszerint „*Probably one of the Miklós Masters*” – hangzott el többször is, amikor a Villa I Tatti kutatói között egy alig ismert trecento festő került szóba.³

Alapos, mindenre körültekintő kutatása kiterjedt más, Toszkánán kívüli földrajzi területek, művészeti központok középkori festészetének tanulmányozására is, mint Emilia alle Marche, Umbria (*Pittura Umbra e marchigiana tra Medioevo e Rinascimento, 1973*), Calabria és Lombardia (*Arte Lombarda tra Gotico e Rinascimento, 1988*) és Veneto.

³ Végh János: In memoriam Boskovits Miklós. Budapest, 1935. július 26.–Firenze, 2011. december 19. *Acta Historia Artium*, 53. 2012. 373–378. – főként: 376.

2. Boskovits Miklós. © Magántulajdon

Boskovits Miklós kutatói módszereire, művészettörténeti megközelítésére meghatározó hatással volt a Roberto Longhi köréhez tartozó firenzei művészettörténészek szemlélete, életre szóló barátságot kötött Longhi egykori tanítványaival, köztük Mina Gregorival és Luciano Bellosival.⁴

⁴ Julian Gardner: Miklós Boskovits (1935–2011). *The Burlington Magazine*, 154. 2012. 272.

3. Boskovits Miklós a firenzei intézeti dolgozószobájában.

© Magántulajdon

Boskovits Miklós bibliográfiája minden bizonnyal bővebb és eredetibb, mint bármely más olaszországi késő-középkor és reneszánsz szakértőé, talán Roberto Longhi kivételével. Régi barátjával és egykori riválisával Luciano Bellosival együtt tanította és képezte ki a ma ezen a területen dolgozó fiatalabb olasz tudósok többségét. Joggal mondhatjuk, hogy az itáliai 13–14. századi festészet tanulmányozása a következő generációk számára az ő tanulmányain, meghatározásain keresztül talál folytatásra. Boskovits Miklós szerényen élt és igen jónéven vette, hogy a média fárasztó ünneplései elkerültek.

A berlini (1988) és a Thyssen-Bornemisza gyűjtemény (1990) korai-itáliai festményeit bemutató katalógusok megjelenése után Boskovits Miklóst Sir John Pope-Hennessy ajánlására kérte fel a washingtoni National Gallery vezetősége 1990-ben a gyűjtemény korai reneszánsz festményeinek meghatározására. Munkamódszerére jellemző körültekintő alaposágát ő így fogalmazta meg ekkor: *„Igyekeztem tisztázni a szerzőséggel és a datálással kapcsolatos kérdéseket mielőtt más problémák felé fordulok. [...] Meg vagyok győződve arról, hogy anélkül hogy meghatároznánk egy festmény elhelyezkedésének koordinátáit kora művészeti környezetében, lehetetlen helyesen értékelni vagy tanulmányozni a mű elkészítésének körülményeit.”*⁵

Milánóban az egyetemi oktatás mellett felvállalta, hogy részt vesz az *Arte Cristiana* szerkesztési feladataiban, ami ismét jelentős művészettörténeti folyóirattá

⁵ „I tried to clarify questions related to authorship and date before turning to other problems. [...] I am convinced that without first determining the coordinates of the position of a painting in the

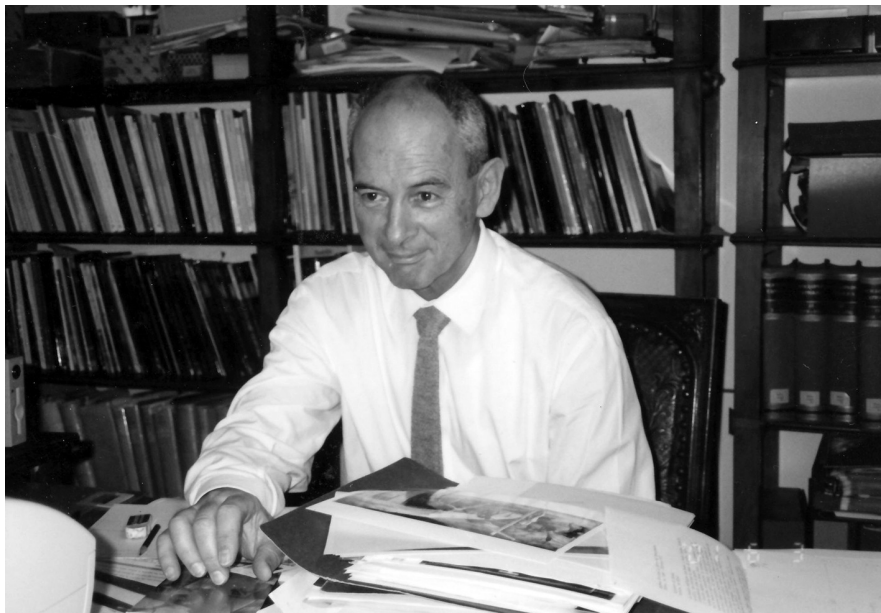

4. A Lakner László *Önarcképének* átadása alkalmából rendezett ünnepség az Uffizi Képtárban 2000-ben. Balról jobbra: Antonio Natali, Boskovits Miklós, Lakner László és Annamaria Petrioli Tofani. © Magántulajdon

vált. Az évtizedek alatt több magyar művészettörténésznek – ahogyan jelen sorok írójának is – segített publikációs lehetőséghez jutni a milánói folyóiratban. Az olasz vagy angol nyelvű kéziratokat precízen javította, szakmai vagy nyelvtani vonatkozású megjegyzéseit mindig ceruzával írta a sorok fölé.

Feleségét, Serena Padovanit a bolognai egyetemen ismerte meg. 1973-ban költöztek Firenzébe, a város melletti dombokon vásároltak házat. Serena szintén művészettörténész, szakterülete a 15. század második fele – 16. század körüli firenzei festészet. Fra' Bartolomeo, Andrea del Sarto, Piero di Cosimo, Raffaello, Domenico Puligo munkáival foglalkozó számos tanulmány, monográfia és kiállítási katalógus szerzője. 1982-től ő volt a Palazzo Pitti legjelentősebb gyűjteményének, a Galleria Palatinának igazgatóhelyettese, majd 2000-tól 2009-ig igazgatója, az Accademia delle Arti del Disegno tiszteletbeli tagja. Fiuk, Claudio nem a szülők példáját követte, hanem a jogi pályát választotta.

artistic geography of its time, it is impossible to evaluate correctly the meaning or study the background of the work.” Boskovits Miklós. (ford.: Fehér I.) Az idézet közli: Laurence Kanter: In memoriam: Miklós Boskovits. 2016. 18–26. in *Italian Paintings of the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, NGA Online Editions (Washington, DC, 2016).19. <http://www.nga.gov/content/ngaweb/research/online-editions/italian-paintings-of-the-thirteenth-and-fourteenth-centuries.html>; (hozzáférés: 2022.03.28.)

5. Boskovits Miklós. © Magántulajdon

1984-ben Boskovits Miklós egy olyan feladatot vállalt fel, amelyen élete végéig dolgozott: folytatta a középkori Firenze festészetét bemutató, eredetileg harminc kötetre tervezett monumentális munkát, a *Corpus of Florentine Painting* sorozatát, amit Richard Offner 1930-ban kezdett el megjelentetni. A *Corpus*-szal való kapcsolata valójában még az 1970-es évekre nyúlik vissza, amikor Craig Hugh Smyth, a Villa I Tatti akkori igazgatója bízta meg Boskovitsot Klara Steinweg egy tanulmányának szerkesztésével. Az 1984-ben megkezdett munkához a Kunsthistorisches Institut adott át a rendelkezésére a padlásterében kialakított szűkös kutatószobát, amelyben közel harminc éven át szinte minden nap dolgozott, és amit második otthonának tekintett. A kötetek szerkesztésén és egyes fejezeteinek megírásán rendkívüli munkabírással, folyamatosan dolgozott. Az évek alatt tíz kötetet adott ki, az általa szerkesztett utolsó kötetben (2007) a firenzei Battistero mozaikjainak teljes művészettörténeti feldolgozása szerepel. A szobában egymás mellé helyezett íróasztalokon garmadával álltak a jegyzetek, dossziék és a könyvek. A falak mentén körbe helyezett könyvespolcok is roskadoztak a könyvektől, kéziratoktól. Azonban a *Corpus* itt készült kötetei stílusában és kiterjedésében is jelentősen különböztek a korábbi kiadásoktól. Offner kötetjeivel szemben szemléletbeli változást jelentett, hogy Boskovits tanulmányaiban gyakran a mesterekre koncentrált mintsem csak magukra a fennmaradt festményekre. A firenzei festészet társadalmi háttere, ahogyan azt Antal Frigyes közelítette meg, vagy a szakrális környezet, ami Millard Meiss tanulmányaiban jelentette a kiindulópontot – Boskovits Miklós számára kevésbé volt elsődleges. Az ő művészettörténeti módszerének megközelítésének a legnagyobb példája talán

a Firenzei Keresztelőkápolna mozaikjairól szóló kötetben valósult meg. Ennek megírása közben lehetősége volt egy mozgó állvány segítségével egészen közelről is megvizsgálni a felületet. Munkatársait fiatal egyetemi tanítványai és idősebb pályatársai közül választotta ki: Sonia Chiodo, Enrica Neri, Angelo Tartuferi, Johannes Tripps, Ada Labriola, Daniela Parenti, Simona Pasquinucci, Gaudenz Freuler, Barbara Deimling és Francesca Pasut. Tanítványai elképesztő memóriája miatt is csodálták, például a firenzei Kunsthistorisches Institut meglehetősen tagolt alaprajzú több emeletes könyvtárának zegzugos termeiben, szobáiban a magas könyvespolcokon pontosan tudta, melyik könyv hol van, a számítógépet leginkább csak levélíráshoz használta.

A firenzei egyetemen éveken át számos középkori művészettel foglalkozó szakdolgozat és doktori értekezés témavezetője, konzulense volt, diákjai nemcsak hatalmas tudása, de tanári magatartása, inspiráló szellemi intellektusa miatt is tisztelték. Nem meglepő, hogy Firenze világhírű múzeumaiban, levéltáraiban és aukciós-házaiban legtöbbször az ő egykori tanítványai látják el a középkori és reneszánsz festéssel kapcsolatos szakértői feladatokat. Emiatt is, amikor a szakemberek rá gondolnak, a tudományos publikációk hosszú sora, a sok-sok új attribúció, európai és amerikai képtárak itáliai gyűjteményének precízen megírt katalógusai és Firenze középkori műemlékeinek rendszeres feldolgozása mellett az is eszükbe jut, hogy több évtizeden át az ő iskolájából kerültek ki a város és környéke művészettörténészei, tőle tanultak módszertani szigor, intellektuális igényességet és a műalkotások utáni szenvedélyes érdeklődést. Segítette diákjait a pályán való elhelyezkedésükben is, de a 2000-es évek elejére jellemző olaszországi nagyszámú munkanélküliség idején ez nem mindig sikerült. Halála előtt nem sokkal, 2010 körül, egyik találkozásunk alkalmával szomorúan mesélte, hogy mennyire megdöbbenett és elkeserítette, amikor az egyik firenzei képtárban teremőrként látta viszont egy nemrég doktorált hallgatóját.

Nyugdíjba vonulása után még éveken át segítette szakdolgozatot író növendékeit és egykori diákjait. Ezekben az években fontosnak tartotta, hogy a legmagasabb szintű művészettörténeti kutatásai mellett önkéntes szociális munkát is végezzen. Így részt vett elítélt foglyok távoktatásában, konzultációkra, vizsgáztatásra bejárt a börtönökbe. Hetente kétszer, délutánonként pedig az egyetemi művészettörténet tanszék könyvtár és fotótárának olvasótermében vállalta a diákok által használt könyveknek a polcokra, a helyükre való visszarendezését.

Az 1990-es 2000-es évek magyarországi tudományos közéletében – meghívás vagy felkérés hiányában – gyakorlatilag nem vett részt. A korabeli művészettörténeti tudományos élet intézményi vezetői csak ritkán tartották vele a kapcsolatot és amikor néha Budapestre látogatott egykori egyetemi pályatársai, fiatalkori barátai meghívására tette. Magyarországon egyetlen hivatalos elismerésben részesült, amikor az MTA tisztelete jeléül 1989-ben külső tagjává választotta. A világhírű művészettörténész professzornak ez volt az egyetlen magyarországi akadémiai meghívása, de székfoglaló előadásának publikálására sajnos sem ekkor sem később nem került sor. Beszédét Giotto festészetének attribúciós kérdéseiről és néhány művének datálásáról tartotta. A trecento mester stílus eszközeit olyan ritkán hallható szakmai alaposággal mutatta

be, amelyre sokáig visszaemlékezhetnek a jelenlévők. Az előadás első felében bemutatta, hogy az általánosan elfogadott Giotto művek – a firenzei Sta. Croce templom Peruzzi és Bardi-kápolna falképei, a Stefaneschi-oltár, az Ognisanti templom Maestája (ma: Uffizi) és a padovai Scrovegni-kápolna falképei – közé kidolgozás és stílus tekintetében is szépen illeszkedik az *Ézsau elutasítása* jelenet (Assisi, Szent Ferenc bazilika, felső templom), melyen a szobrászian kidolgozott szakáll redőkre hívta fel a hallgatóság figyelmét, valamint a firenzei Sta. Maria Novella templom *Croce dipintája*, azaz Keresztrefeszített Krisztus ábrázolása. E két utóbbi festmény részletfotóin mutatta meg a kezek megfestésének hasonlóságát, mely a tenyérben összegyűjtött árnyék és a kézfejre eső surlófény plasztikus hatása miatt szembetűnő, olyan részletei ez a jeleneteknek, melyre Boskovits a „műhelytrükk” kifejezést használta, ami „felér egy szignatúrával”.⁶ Az előadás második felében az assisi altemplom szentélyfaláról leválasztott, majd több magánygyűjteményen keresztül Budapestre, a Szépművészeti Múzeumba került *Női fej* falképtöredék stílusjellemzőit vizsgálta, kitérve arra, hogy a freskó mesterkérdése évtizedek óta megosztja a kutatókat. Boskovits inkább Giotto munkájaként tekintett erre a műre is, cáfolva ezzel Stefano Fiorentino szerzőségét, mely – Lorenzo Ghiberti alapján – a későbbi irodalomban igen elterjedt nézetté vált és amely festőnek lényegében csak a nevét, pontosabban a hírnevét ismerjük, mert egyetlen biztos műve sem maradt fenn.⁷

Az 1989-es akadémiai székfoglaló beszédén kívül magyarországi kollégái és egyetemi diákok egyetlen egyszer hallhatták előadását, amikor az 1994 körüli években a Művészettörténeti tanszék néhány oktatójának meghívására utazott Budapestre. Díszelőadása előtt egykori tanára, Vayer Lajos tartott bevezetőt. Erre az utazásra felesége, Serena Padovani is elkísérte, aki később is szívesen emlékezett vissza erre a látogatásra: a Professzor ekkor mutatta meg neki gyerekkora és ifjúsága budapesti helyszíneit.

A zenében Bach és Brahms darabjaiért rajongott, Serenával rendszeres látogatói voltak Firenzében a Teatro della Pergola koncertjeinek.

A Firenze közelében, olajfaliget szélén fekvő házuk nappalijának falát évtizedeken át egy nagyméretű festmény díszítette, az egykori középiskolai osztálytárs, a ma Berlinben élő Lakner László munkája. Laknerrel folyamatosan jó kapcsolatban voltak, Berlinben többször is találkoztak. Lakner egészalakos önarcképe közvetlenül Boskovits Miklós javaslatára került be a világ legnagyobb és legpatinásabb önarcképgyűjteményébe, amire a művész így emlékezett vissza: „*Hogy Boskovits Miklósnak, akivel a közös gimnáziumi évek, de különösen emigrációnk óta szoros szellemi kapcsolatban vagyunk, – hogy jutott tudomására ez a kép, (amely a Magyar Nemzeti Galéria restaurátorműhelyében vészelt át cca 20 évet!), és mikor kérdezte meg tőlem egy telefonálás során, hogy birtokomban van-e még? – már nem emlékszem. Tény,*

⁶ Boskovits Miklós székfoglaló előadása az MTA dísztermében, 1989-ben.

⁷ Boskovits, Miklós: *Celebrazioni dell’VIII centenario della nascita di San Francesco. Studi recenti sulla Basilica di Assisi Arte Cristiana*, 71. 1983. 203–214. –különösen: 210–212.; Uő: Giotto, *Figura allegorica* (?), Cat. 8. *Giotto. Bilancio critico de sessant’anni di studi e ricerche*. Catalogo di mostra/Galleria dell’Accademia. Ed. Angelo Tartuferi. Firenze, 2000. 124–126.

hogy amikor ő azt az Uffizi Önarcképgalériájába való felvételre javasolta 1999-ben, a kép még Budapesten, a MNG restaurátor-műhelyében volt!”⁸

Az 1956-ban Svájcba emigrált Urbán János képzőművész – egykori Bernáth Aurél tanítvány –, volt az a másik gimnáziumi osztálytársa, akivel Boskovits lényegében élete végéig jó kapcsolatot ápolt, és akinek szintén az ő közvetítésével került festménye a firenzei képtárba 2009-ben. A Lausanne-ban élő Urbánt az 1960-as és 1970-es években, mint a francia Svájc avantgárdjának egyik legfontosabb szereplőjeként tisztelték, az *Ecole cantonale des beaux-arts et d’art appliqué* tanára volt 1962-től az 1990-es évekig.

Giotto, Duccio, Giovanni da Milano, Masaccio, Beato Angelico és számos további művész festészetét feldolgozó többszáz tanulmánya, katalógusok és tanulmánykötetek írása mellett Boskovits Miklós évtizedeken át fontosnak tartotta és szorgalmazta, hogy megszülessen az a magyar művészet firenzei jelenlétével foglalkozó kötet is, amely az Uffizi Képtárban lévő magyar festők önarcképeinek első kritikai katalógusa. Az Uffizi világhírű kincsei között a több mint másfélezer festményből álló önarckép-gyűjtemény évszázadok óta különleges jelentőséggel bír. A firenzei képtárnak ez az egyetlen részlege, amely kortárs műveket is gyűjt, köztük például magyar festők önarcképeit is: „a régmúlt és a jelen kor kiváló művészeinek Pantheonja”, ahogy Benczúr Gyula jellemezte azt a gyűjteményt 1888-ban.⁹ Boskovits Miklós segítségének és önzetlen együttműködésének köszönhető, hogy Wolfram Prinz kutatásainak folytatásaként és az 1990-es években megjelent holland és flamand festők önarcképeit bemutató kötet után megjelenhetett a képtár magyar gyűjteményét feldolgozó első kritikai katalógus is magyar és olasz nyelven. Az olasz nyelvű katalógustételek fordítását Boskovits Miklós lektorálta és az ő ceruzával írt javításai és javaslatai alapján alakultak ki a szövegek. Amikor a 2011 telén, a halálos ágyán a kórházban a feleségére bízta a befejezésre váró feladatokat, a firenzei magyar önarcképek kötetének befejezése a legfontosabbak közé került. A temetés után alig telt el pár hét, amikor Serena Padovani felkereste az Uffizi Képtár vezetőit, hogy egy kisebb kamarakiállítás lehetőségéről tárgyaljon és a hamarosan elkészülő katalógus – a Professor eredeti szándéka szerint – a festményekkel együtt kerüljön bemutatásra.

A magyar és olasz nyelven is megjelenő kötet 2013-ban jelent meg. A katalógust és a magyar önarcképeknek az Uffizi Képtárban megrendezett kiállítását a közreműködők Boskovits Miklós emlékének ajánlották.¹⁰

BOSKOVITS MIKLÓS PÁLYAKÉPE

Boskovits Miklós (Budapest, 1935. július 26. – Firenze, 2011. december 19.) Budapesten művészeti gimnáziumban grafika szakon végzett. Az ELTE Művészettörténeti

⁸ Lakner László levele Fehér Ildikóhoz, Berlin, 2010, június 1.

⁹ „La galerie Uffizi: ce Pantheon des illustres artistes du passé et de nos jours.” Benczúr Gyula levele a firenzei képtár igazgatójához, 1888. január 9. Archivio Storico delle Gallerie Fiorentine, Firenze, Fondo Arte 796, fasc. Gyula Benczúr.

¹⁰ *Az Uffizi Képtár magyar képei.* Bev. Fehér Ildikó. Budapest, 2013.

Tanszékén Vayer Lajos és Zádor Anna tanítványa volt, 1959-ban diplomázott; szakdolgozata: *Piero della Francesca perspektíva elmélete, különös tekintettel a XV. századi olasz művészetelmélettel való kapcsolatára*. Vayer Lajosnál doktorált 1961-ben *A festői perspektíva fogalmának kialakulása és kapcsolatai a XV. századi itáliai művészetelmélettel* c. disszertációjával. Első nagyobb munkáját az Esztergomi Keresztény Múzeum középkori itáliai festményeinek feldolgozása jelentette. Gyakornoki éveit a Szépművészeti Múzeumban töltötte, majd a Corvina Könyvkiadó lett első munkahelye. 1964-ben utazhatott először Olaszországba, ahol Vicenzában a Palladio-szemináriumon vett részt. 1965-től az ELTE Művészettörténeti Tanszékén tanított akadémiai kutatói státuszban. 1965-ben aktívan részt vett a Budapesten megrendezett Nemzetközi Művészettörténeti Kollokvium (CIHA) szervezésében. 1968-ban Olaszországba emigrált. 1970-től Firenzében a Villa I Tatti ösztöndíjasaként végzett kutatásokat. Rendkívüli elismerést jelent, hogy a Harvard Egyetem egyetlen Amerikán kívüli kutatóintézetétől egymás után háromszor - 1970/71, 1971/72 és 1972/73-ben - is ösztöndíjat kapott. Kutatási témája mindhárom évben a firenzei festészet 1370-1420 közötti évtizedeinek vizsgálata volt. 1977-től tanított egyetemen, ekkor Cosenzába (Calabria) hívták meg, ahol az Università della Calabrián középkori művészettörténetet oktatott. Ekkoriban Firenzén kívül Umbria és Le Marche tartományok trecento kismestereivel kezdett el foglalkozni. Cosenzai éveitől kezdve rendszeresen írt szócikkeket a *Dizionario biografico degli italiani* számára trecento festőkről, többek közt Giotto-ról. Boskovits Miklós 1981-ben a milánói Università Cattolicán a *Storia dell'arte medievale e moderna* tanszék vezetője lett és felkérést kapott az ott kiadott *Arte Cristiana* művészeti folyóirat szerkesztői bizottságába. Emellett tagja volt a *Paragone* szakfolyóirat szerkesztőbizottságának is és a *Roberto Longhi Alapítvány* igazgatói tanácsának. 1995-től 2006-ig a firenzei egyetem művészettörténet tanszékét vezette, amely tisztséget korábban Roberto Longhi és Mina Gregori töltöttek be. Néhány évig az egyetem *Storia e conservazioni dei Beni culturali* tanszékén diplomázó hallgatók kutatásait vezette, valamint a Művészettörténeti tanszék doktori iskoláját irányította. A Firenzei Egyetemtől professzor emeritusi címet kapott. A világ több híres múzeumának vagy itáliai festményeket magában foglaló gyűjteményének írta meg a katalógusát, ezek a berlini képtár (1988), a washingtoni National Gallery (2003), az akkor még luganói Thyssen-Bornemisza-gyűjtemény (1990), a milánói Martello-gyűjtemény (1985), a Gazzadában lévő Cagnola-gyűjtemény (1998) és a Newarkban (Delaware, USA) található Alana-gyűjtemény (2009). Kutatói munkásságának egyik legmonumentálisabb vállalkozását a Richard Offner által 1930-ban elkezdett *Critical and Historical Corpus of Florentine Painting* című sorozat folytatása jelentette. Boskovits Miklós 1984-ben vállalta el a már megjelent kötetek kritikai kiadását, szerkesztői feladatait, a kutatási munka megszervezését, de az újabb köteteknek részben vagy egészben a szerzője is volt. A könyvtári és fotótári kutatások háttérét a német alapítású Kunsthistorisches Institut in Florenz - Max Plankt Institut biztosította. 2010-ben megalapította a *Corpus della Pittura Fiorentina*-t, mellyel a *Corpus* folytatásának biztosítását teremtette meg. Ennek köszönhetően halála után is folytatódik a firenzei festészetről szóló kötetek kiadása,

ekkor már Mina Gregori, Andrea De Marchi majd Sonia Chiodo irányításával. Magyarországra először csak az 1980-as években térhetett vissza az időközben enyhülő magyarországi politikai szigor miatt. Az 1994 körüli években feleségével és fiával, Claudióval együtt látogatott el Magyarországra. Az ELTE Művészettörténeti Tanszékén tartott díszelőadása előtt egykori professzora, Vayer Lajos tartott bevezetőt. A magyarországi tudományos közélettől egyetlen egyszer kapott elismerést, amikor 1989-ben a MTA külső tagjává választotta. Pályája során többféle módon támogatta a Firenzébe kerülő magyar művészettörténészeket. Már pár évvel Olaszországba érkezése után Eve Borsookkal együtt szerepet vállalt a *Fondo Amicizia* magánalapítvány létrehozásában, amely kelet-európai művészettörténészek néhány hónapos firenzei kutatásához biztosított anyagi háttérrel. Ez a kezdeményezés fejlődött évekkel később a Villa I Tatti *Andrew W. Mellon* kutatói ösztöndíjává és tette lehetővé évtizedeken át számos magyar múzeumi szakember, egyetemi oktató és akadémiai kutatóintézetekben dolgozó kolléga firenzei tanulmányútját, kutatását.

BIBLIOGRÁFIA

Miklós Boskovits: curriculum e bibliografia. *Arte Cristiana*, 100. 2012. 169–176.; Végh, János: Boskovits Miklós bibliográfiája. *Ars Hungarica*, 38. 2012. 379–386. Alice Turchi: Bibliografia di Miklós Boskovits. *Paragone Arte*, 65. 2014. No 114/115. 80–94.

BOSKOVITS MIKLÓS FONTOSABB ÍRÁSAI

A perspektíva kutatás kérdése a művészettörténeti irodalomban. *Művészettörténeti Értesítő*, 9. 1960. 177–191.; *‘Quello ch’è dipintori oggi dicono prospettiva’*. *Contributions to the XVth Century Italian Art Theory, AHA*, 8. 1962. 241–260., 9. 1963. 139–162.; *Az Esztergomi Keresztény Múzeum képtára*. Budapest, 1964. (német és orosz nyelven is, újabb német kiadása: 1967) [társszerzők : Mojzer Miklós, Mucsi András]; *Botticelli*. Budapest, 1963. ; *Un’opera probabile di Giovanni di Bartolomeo Cristiani e l’iconografia della ‘Preparazione alla Crocifissione’*. *Acta Historiae Artium*, 11. 1965. 69–94.; *Korai olasz táblaképek*. Budapest, 1966. (angolul, franciául, oroszul és németül is); *‘Giotto born again’*: Beiträge zu den Quellen Masaccios. *Zeitschrift für Kunstgeschichte*, 29. 1966. 51–66.; *Der Meister der Santa Verdiana*: Beiträge zur Geschichte der florentinischen Malerei um die Wende des 14. und 15. Jahrhunderts. *Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*, 13. 1967. 31–60.; *A Trattato della pittura és Leonardo művészetelmélete*. In: *Leonardo da Vinci: A festészetről*. Budapest, 1967. 5–30.; *Toszkán kora reneszánsz táblaképek*. Budapest, 1968. (angol, francia, német és orosz nyelven is); *Orcagna in 1357 – and in Other Times*. *The Burlington Magazine*, 113. 1971. 239–251.; *Su Don Silvestro, Don Simone e la ‘scuola degli Angeli’*. *Paragone*, 23. 1972. 35–61.; *Cennino Cennini – pittore nonconformista*, *Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*, 17. 1973. 29–50.; *Pittura umbra e marchigiana fra Medioevo e Rinascimento*. Firenze,

1973.; *Pittura fiorentina alla vigilia del Rinascimento, 1370-1400*. Firenze, 1975.; Appunti sull'Angelico. *Paragone*, 27. 1976. 30-54.; *Cimabue e i precursori di Giotto*. Firenze, 1976.; *Un'Adorazione dei Magi e gli inizi dell'Angelico*. Berna, 1976. (Monographien der Abegg-Stiftung, 11.); Intorno a Coppo di Marcovaldo. *Scritti di storia dell'arte in onore di Ugo Procacci*. I. Milano, 1977. 94-105.; Una ricerca su Francesco Squarcione. *Paragone*, 28. 1977. 40-70.; Gli affreschi del Duomo di Anagni: un capitolo di pittura romana. *Paragone*, 30. 1979. 3-41.; Gli affreschi della Sala dei Notari e la pittura in Umbria alla fine del Duecento. *Bollettino d'Arte*, 61. 1981. 1-41.; La fase tarda del Beato Angelico: una proposta di interpretazione. *Arte Cristiana*, 71. 1983. 11-24.; Richard Offner: *A Critical and Historical Corpus of Florentine Painting. The Painters of the Miniaturist Tendency*. Sec. 3., Vol. 9. A new edition with additional notes and bibliography by Miklós Boskovits. Firenze, 1984.; Per Jacopo Bellini pittore. *Paragone*, 36. 1985. 113-123.; Raffaello nella stanza di Eliodoro: problemi (soprattutto) cronologici. *Arte Cristiana*, 73. 1985. 222-234.; *The Martello Collection. Paintings, Drawings and Miniatures from the XIVth to the XVIIIth Centuries*. Firenze, 1985.; Fra Filippo Lippi, i carmelitani e il Rinascimento, *Arte Cristiana*, 74. 1986. 235-252.; Richard Offner: *A Critical and Historical Corpus of Florentine Painting*, Sec. 3. Vol. I. A new edition with additional notes and bibliography by Miklós Boskovits. Firenze, 1986.; *Il percorso di Masolino: precisazioni sulla cronologia e sul catalogo*, *Arte Cristiana*, 75. 1987. 47-66.; Richard Offner: *A Critical and Historical Corpus of Florentine Painting*. Sec. 3., Vol. 2. A new edition with additional material, notes and bibliography by Miklós Boskovits. Firenze, 1987.; *Arte in Lombardia tra Gotico e Rinascimento*. Catalogo di mostra/Palazzo Reale. Milano, 1988. 9-49., 164-176., 182-185., 216-219., 224-225., 248-249., 268.; *Gemäldegalerie Berlin. Katalog der Gemälde. Frühe italienische Malerei*. Berlin, 1988.; Richard Offner: *A Critical and Historical Corpus of Florentine Painting*. Sec. 3, Vol. 3. *More on the Art of Bernardo Daddi*. A new edition with additional material, notes and bibliography by Miklós Boskovits in collaboration with Enrica Neri Lusanna. Firenze, 1989.; Insegnare per immagini: dipinti e sculture nelle sale capitolari. *Arte Cristiana*, 78. 1990. 123-142.; *Early Italian painting 1290-1470: the Thyssen-Bornemisza Collection*. Stuttgart, 1990.; Richard Offner: *A critical and historical corpus of Florentine painting- Bernardo Daddi, his shop and following*, Sec. 3., Vol. 4. A new edition with additional notes and bibliography by Miklós Boskovits. Florence, 1991.; *Dipinti e sculture in una raccolta toscana: secoli XIV-XVI*. Firenze, 1991.; *The Martello collection 2. Further paintings, drawings and miniatures: 13th - 18th Century*. Firenze, 1992.; Richard Offner: *A critical and historical corpus of Florentine painting - The origins of Florentine painting, 1100 - 1270*. Sec. 1., Vol. 1. A new edition with additional notes and bibliography by Miklós Boskovits, assisted by Ada Labriola, Angelo Tartuferi. Florence, 1993.; *Immagini da meditare: ricerche su dipinti di tema religioso nei secoli XII-XV*. Milano, 1994. (Arti e scritture, 5.); Johannes Tripps: *A Critical and Historical Corpus of Florentine Painting*, Sec. 4, Vol. 7 (Part. 1). *Tendencies of Gothic in Florence: Andrea Bonaiuti*. Ed. by Miklós Boskovits. Florence, 1996.;

Gaudenz Freuler: *A critical and historical corpus of Florentine painting*, Sec. IV., Vol. 7, (Part 2). *Tendencies of Gothic in Florence: Don Silvestro dei Gherarducci*. Ed. by Miklós Boskovits. Florence, 1997.; *La collezione Cagnola, I dipinti dal XIII al XIX secolo*. Ed. Miklós Boskovits, Giorgio Fossaluzza. Busto Arsizio, 1998.; *Dipinti italiani del XIV e XV secolo: la collezione Crespi nel Museo Diocesano di Milano*. Ed. Boskovits, Miklós. Ginevra, 2000.; *Giotto. Bilancio di sessant'anni di studi e ricerche*. Ed. Angelo Tartuferi. Firenze, 2000. 74-94., 124-126., 138-143., 157-159., 166-169., 182-197., 208-211.; Simona Pasquinucci - Barbara Deimling: *A Critical and Historical Corpus of Florentine Painting*, Sec. 4, Vol. 8. *Tradition and Innovation in Florentine Trecento Painting: Giovanni Bonsi and Tommaso del Mazza*. Ed. Miklós Boskovits. Florence, 2000.; *Il Maestro della Croce del Refettorio di Santa Maria Novella: un parente più probabile di Giotto? Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*, 44. 2000 [2001]. 64-78.; *Giotto di Bondone. Dizionario biografico degli italiani*, 55. Roma, 2000. 401-423.; *Visti da vicino: appunti da un'ispezione dei mosaici del Battistero fiorentino*. *Arte Cristiana*, 89. 2001. 177-194.; Richard Offner: *A critical and historical corpus of Florentine painting - Bernardo Daddi and his circle*. Sec. 3. Vol. 5. A new edition with additional notes and bibliography by Miklós Boskovits, assisted by Ada Labriola, Martina Rodio Ingendaay. Florence, 2001.; *Emlékezés egy európai híró tudósra. Vayer Lajos pályaképe. Új Művészet*, 12, 2001, 11. 34-35.; *Assisi e la pittura romana del secondo Duecento. Il cantiere pittorico della basilica superiore di San Francesco in Assisi*. Ed. Pasquale Basile Magro. Assisi, 2001. 147-189.; *Lajos Vayer - in memoriam. Arte Cristiana*, 89. 2001. 400.; *Il Beato Angelico e Benozzo Gozzoli: problemi ancora aperti. Benozzo Gozzoli: allievo a Roma, maestro in Umbria*. Ed. Bruno Toscano et al. Cinisello Balsamo, 2002. 41-55.; *Appunti sugli inizi di Masaccio e sulla pittura fiorentina del suo tempo. Masaccio e le origini del Rinascimento*. Ed. Luciano Bellosi. San Giovanni Valdarno, 2002. 53-75., 158-171., 186-189., 194-197.; *Francesca Pasut: A critical and historical corpus of Florentine painting - Ornamental painting in Italy (1250 - 1310) an illustrated index*. Ed. by Miklós Boskovits. Florence, 2003.; *Dipinti 1. Dal Duecento a Giovanni da Milano*. Ed. Miklós Boskovits, Angelo Tartuferi. Firenze, 2003. (Cataloghi della Galleria dell'Accademia di Firenze); *Italian paintings of the fifteenth century: the collections of the National Gallery of Art, systematic catalogue* by Miklós Boskovits, David Alan Brown. New York, 2003.; *Da Bernardo Daddi al Beato Angelico a Botticelli, dipinti fiorentini del Lindenau-Museum di Altenburg*. Catalogo della mostra tenuta a Firenze. Ed. Miklós Boskovits. Firenze, 2005.; *The mosaics of the Baptistery of Florence*. Florence, 2007. (A Critical and Historical Corpus of Florentine Painting, Sec. 1, Vol. 2); *Maestri senesi e toscani nel Lindenau-Museum di Altenburg*. Catalogo dell'esposizione, Santa Maria della Scala, Siena. Ed. Boskovits, Miklós, con la collab. di Johannes Tripps. Siena, 2008.; *Due tavole poco note del primo Trecento fiorentino. Arte Cristiana*, 96. 2008. 295-306.; *Pittura lombarda di secondo Quattrocento: qualche aggiunta e commento. Arte Cristiana*, 97. 2009. 351-364.; *The Alana Collection, Newark, Delaware, USA*. Ed. by Miklós Boskovits. Firenze,

2009.; Paolo Veneziano: Riflessioni sul percorso (parte I-II.). *Arte Cristiana*, 97. 2009. 81-90., 161-170.; Lippo Memmi: Sant'Agostino. *La Collezione Salini. Dipinti, sculture e oreficerie dei secoli XII, XIII, XIV e XV*. Ed. Luciano Bellosi. Firenze, 2009. 143-151.; *Dipinti 2. Il Tardo Trecento: dalla tradizione orcaresca agli esordi del Gotico Internazionale*. Ed. Miklós Boskovits, Daniela Parenti. Firenze, 2010. (Cataloghi della Galleria dell'Accademia di Firenze); Pittura su tavola a Roma nel XII secolo: problemi aperti. *Arte Cristiana*, 98. 2010. 5-20.; A fragment of a 14th-century Venetian crucifix in Hungary. *Bonum ut pulchrum: essays in art history in honour of Ernő Marosi on his seventieth birthday*. Ed. by Livia Varga, Livia. Budapest, 2010. 213-218.; Il Crocifisso di Giotto della Chiesa di Ognissanti: riflessioni dopo il restauro. *L'officina di Giotto. Il restauro della Croce di Ognissanti*. Ed. Marco Ciatti. Firenze, 2010. 47-62.; Sonia Chiodo: *Painters in Florence after the „Black death”. The Master of the misericordia and Matteo di Pacino*. Ed. Miklós Boskovits. Firenze, 2011. (A Critical and Historical Corpus of Florentine Painting. Sec. 4., Vol. 9.).

BOSKOVITS MIKLÓSRÓL SZÓLÓ MÉLTATÁSOK

Végh, János: In memoriam Boskovits Miklós. Budapest, 1935. július 26. – Firenze, 2011. december 19. *Ars Hungarica*, 38, 2012, 3. 373-378.; Sonnevend, Margit: Alla memoria del Prof. Miklós Boskovits (Budapest, 26 luglio 1935 – Firenze, 19 dicembre 2011). *Acta Historiae Artium*, 53. 2012. 9-14.; Urbach, Zsuzsa: Miklós Boskovits (1935-2011) in memoriam. *Acta Historiae Artium*, 53. 2012. 5-8.; Fehér Ildikó: In memoriam Boskovits Miklós, Középkortudós Firenzében. *Műértő*, 15, 2012, 3. 6.; Julian Gardner: Miklós Boskovits (1935-2011). *The Burlington Magazine*, 154. 2012. 272.; Tátrai Vilmos: Előbb légy műértő, és csak azután történész! Emlékezés Boskovits Miklósrá. *Új Művészet*, 23, 2012, 2. 4-8.; Mina Gregori – Enrica Lusanna Neri: Miklós Boskovits (1935-2011). *Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*, 54, 2010/2012, 3. 551-554.; Valerio Vigorelli: In morte di Miklós Boskovits. *Arte Cristiana*, 100. 2012. 868. 77.; Giorgio Fossaluzza – Francesco Frangi: Miklós Boskovits. Un maestro in cattolica. *Dipinti in Valpadana tra Medioevo e Rinascimento. Studi al Museo di Belle Arti di Budapest in ricordo di Miklós Boskovits*. Ed. Francesco Frangi, Milano, 2014. 9-11.; Tátrai, Vilmos: Miklós Boskovits. Ricordi. *Dipinti in Valpadana tra Medioevo e Rinascimento*, Uo., 13-17.; Luisa Tognoli: Miklós Boskovits professore a Milano (1980-1995). *Dipinti in Valpadana tra Medioevo e Rinascimento*, Uo., 19-25.; Per Miklós Boskovits. Firenze, *Paragone Arte*, 65. 2014. No 114/115.; Farbaky Péter: Bevezető. Boskovits Miklós és Magyarország. Emlékkonferencia a Budapesti Történeti Múzeumban, 2014. március 22. *Ars Hungarica*, 41. 2015. 3. 285-287.; Végh János: Boskovits Miklós korai, magyarországi évei. *Ars Hungarica*, 41. 2015. 288-293.; Marosi, Ernő: La vigilia del Rinascimento. Boskovits Miklós a Magyar hagyomány és az egyetemes művészet-történeti problematika között. *Ars Hungarica*, 41. 2015. 294-300.; Sonia Chiodo: Il Corpus of Florentine Painting da Richard Offner a Miklós Boskovits. *Ars Hun-*

garica, 41. 2015. 3. 301-308.; Prokopp Mária: Boskovits Miklós pályakezdése: az esztergomi Keresztény Múzeum és a Szépművészeti Múzeum itáliai kora reneszánsz táblaképei. *Ars Hungarica*, 41. 2015. 319-330.; Andrea De Marchi: Miklós Boskovits. *Medioevo, natura e figura*. Ed. Arturo Carlo Quintavalle. Milano, 2015. 773-777.; Angelo Tartuferi: Miklós Boskovits (Budapest 1935 - Firenze 2011) e la pittura aretina trecentesca. „*In nome di buon pittore*”. *Spinello e il suo tempo*. Ed. Isabella Droandi Firenze, 2016. 177-179.; Laurence Kanter: In memoriam: Miklós Boskovits. 2016. 18-26. in *Italian Paintings of the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, NGA Online Editions (Washington, DC, 2016); *I conoscitori tedeschi tra Otto e Novecento. Atti del convegno in memoria di Luciano Bellosi e Miklós Boskovits*. (Kunsthistorisches Institut in Florenz, 11 ottobre-13 ottobre 2013). Ed. Caglioti, Francesco; Andrea De Marchi, Alessandro Nova. Milano, 2018. - MTAT I.: 175.